

Åsby herrgård i Fors socken, Eskilstuna kommun. Gamla byggnaden.

ÅSBY HERRGÅRD I FORS OCH ETT KONTRAKT 1847

Elias Hermelin

Åsby i Fors socken, nu inom Eskilstuna kommun, förvärvades någon gång på 1700-talet av kaptenen vid Södermanlands regemente Nils Grass, gift med Catharina Christina Starck. (Enligt "Elgenstierna" föddes hon på Ålands hav, och vid ankomsten till Stockholm blev hon av modern själv uppburen i Katarina kyrka för att döpas).

Deras dotter Elisabet Grass (född 1766 på Åsby död 1809) gifte sig 1782 på Åsby med majoren Magnus Reinhold Elgenstierna (född 1750, död 1818 på Åsby). Makarna hade åtta barn, av vilka den äldste sonen Nils Vilhelm Elgenstierna (född 1785 på Åsby) var stadsmedikus i Eskilstuna 1809 och tillika fristadsläkare 1810. Han slutade som överläkare vid Serafimerlasarettet 1822 och dog 1824.

Senare förvärvades Åsby av kronobefallningsmannen A. M. Stenbäck, vilkens sterbhus år 1847 sålde godset till t.f. justitiekanslern Nils Samuel von Koch (född 1801 och död 1881) och löjtnanten friherre David Hermelin.

Av köpekontraktet 1847 framgår, hur man då för tiden försökte ordna med bostäder för änkor och äldre anställda vid gården. Där står sålunda:

- a. "Följande personer hava donationer och böra under deras lifstid sitta orubbade":
- b. Jonas Larsson i Westerhagen, 1 stuga och 1 fähus samt litet åker och äng.
- c. Avskedade soldaten Ås vid Olofshäll råår själv om fähuset därstädes.
- d. Anders Nilssons änka i Wretstugan har egen stuga och fähus.
- e. Den så kallade "Skjölby-Stina" bör under sin lifstid kvarbo vid Skjölby, eller var annars köparna finna för gott.
- f. d. torparen i Tholan, Jonas Ersson, nu i Grindstugan, har en täppa.
- g. Bonden Nils Nilssons änka i Kråktorps har där husrum.
- h. Förre torparen i Åsby-Sved änka bor därstädes.
- i. "Starr-änkan" och änkan Säfström hava husrum i Pillerstugan.
- j. Skräddaren Ekberg har egen stuga i Ekebykrog med åkertäppa och ängsteg. Gör dock 40 qvinsdagsverken.
- k. Trädgårdsmästaren Hagströms änka har karlingstugan med åkerbitar.
- l. Anders Larssons änka vid Ekeby grindstuga.
- m. Smeden Bergman på Bergmanstorp har egen stuga med en täppa. Gör dock 10 dagsverken.
- n. Blinde Erik förr i Larslunda, nu i Ekstugan.
- o. Änkan Catharina Bengtsdotter Dahlströms-stugan.

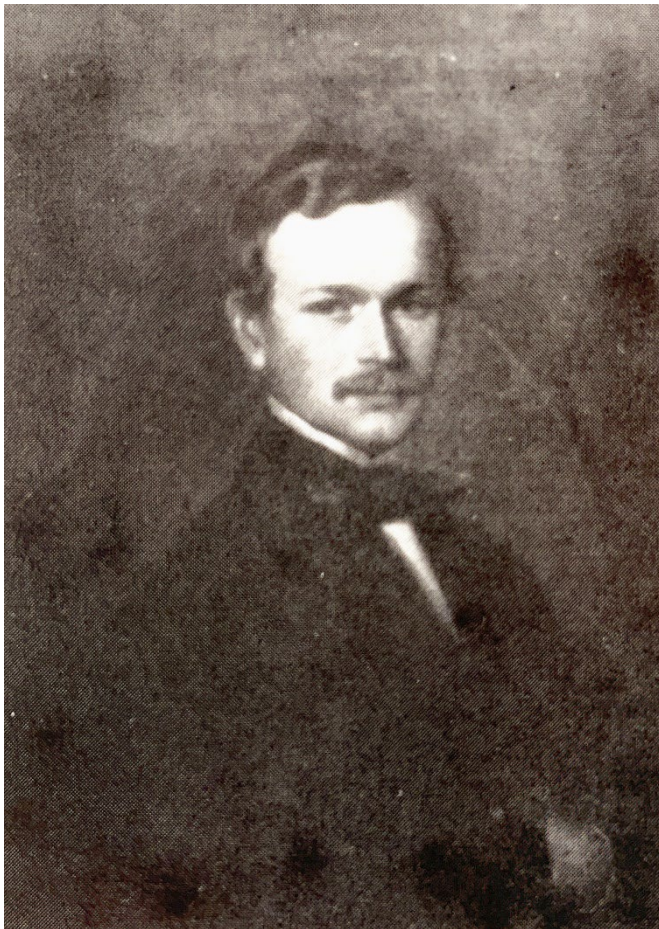
Kontraktet vittnar onekligen om en långt gående vilja att tillgodose gårdens backstusittare. Försäljningen kunde ju knappast underlättas genom alla dessa åtaganden. Man kan påminna sig och jämföra med, att det var just på 1840-talet som godsägare på Irland i samband med fetslagna potatis skördar och hungersnöd drev bort sina arrendatorer från gårdarna. Tusentals människor dog då utmed de irländska landsvägarna.

Om de i kontraktet omnämnda har vid stadsarkivet i Eskilstuna framtagits följande kompletterande uppgifter:

- a. Inhyser f. d. torparen Jon Larsson föddes i Näshulta 1760, flyttade år 1786 till Vesterhagen och avled år 1852 vid 92 års ålder.
- b. Kyrkvärden f. d. soldaten Olof Ås föddes i Fors 1782 och avled år 1865 vid 82 års ålder. Vid sin bortgång var han bosatt å Olofshälls backstuga. Han var då enligt husförhörlängden "fattig".
- c. TOrparänkan Chatarina Persdotter föddes i Råby (Rekarne) 1782 och inflyttade år 1807 från Torshälla till Vretstugan. Hon var enligt hus förhörlängden "ofärdig".
- d. Änkan Stina i Skölby var enligt husförhörlängden för år 1845 "fattig och sjuklig". Enligt gårdsräkenskaperna för år 1848 fullgjorde hon i juli månad fyra dagsverken.
- e. Torparen Jonas Ersson föddes 1775 i Kjula och inflyttade år 1821 från Gillberga till Skölby ägor och kom därifrån år 1837 till Lilla Tholen. Enligt husförhörlängden var han förlamad av gikt i tår och ben.
- f. Änkan Maria Andersdotter föddes 1778 i Näshulta och flyttade från Stenkvista 1824. Maken (bonden Nils Nilsson) avled år 1838, varefter hon bodde inhyser hos sonen Nils Nilsson i Kråktorps.

- g. Inhyes torparen Jan Ersson föddes 1769 i Kloster. Hans hustru Brita Maja Jonsdotter föddes 1772 i Stenkvista och avled 1856 i Åsby Sved. Enligt husförhörlängderna var de fattighjon. Av gårdsräkenskaperna framgår att de utförde 1848 - 49 mans- och kvinnsdagsverken för ett belopp av 146 riksdaler 45 skillingar.
- h. Änkan Lena Ersdotter-Säfström föddes år 1787 i Råby-Rekarne och avled i Backa eller Pillerstugan 1852, 65 år gammal. Från Fors fattigkassa hade hon erhållit sjukhjälp vid ett tillfälle år 1852. Vidare stod Fors socken för likkistan (2 riksdaler), gravöppning (40 skillingar) och övriga begravningskostnader (32 skillingar). Vid sin bortgång bodde hon i Källtorpet.
- i. Skräddaren Ekbergs stuga å Ekeby benämnes Stenstugan.
- j. Trädgårdsmästaren Hagströms änka avled år 1854 på gård nr 212 i Fri staden, 77 år gammal.
- k. Anders Larssons änka: inga kompletterande uppgifter.
- l. Torparen smeden Olof Bergman bodde i Nybygget eller Bergmanstorp. Han utförde enligt gårdsräkenskaperna dagsverken på Åsby gård från juli 1848 till 14 mars 1849 för 14 riksdaler 29 skillingar. År 1849 gott gjordes han för två dagsverken och erhöll kompensation för en för låg lön året förut. Enligt husförhörlängden för år 1836 har taxeringskom mitten infört anmärkningen "ofärdig".
- m. Den blinde Erik Larsson i Ekstugan utförde 1848 - 49 166 dagsverken för 16 skillingar om dagen på sommartid och 12 skillingar om dagen vintertid.
- n. Katrina Bengtsdotter i Dalströmsstugan utförde 1848 - 49 $163\frac{3}{4}$ dagsverken med samma dagspenning som ovannämnde Erik Larsson.

Beträffande soldaterna på Åsby kan följande noteras. Där förekommer på 1840-talet namn som Ås, Ek, Piff, Frick, Lantz Flack, Hag och Bolivar. De utförde samtliga bergsborrnings- och sprängningsarbeten. Soldaten Piff avlider 26/11 1849 i Starrstugan. Han får kistan och övrig begravningshjälp bekostad av Fors fattigkassa (2 riksdaler 6 skillingar resp. 16 skillingar). Soldaten Bolivar på Slättstugan mottar år 1854 från socknen 2 riksdaler i hyreshjälp för ett halvår. Hans hustru och barn hackar torv vid Lund enligt gårdsräkenskaperna för år 1851.

Friherre David Hermelin (1823 - 1894), ägare av Åsby gård 1847 - 1885)

Ingeborg Hermelin (1860 - 1943) år 1877. Gift 1888 med prosten Albert Sjöholm i Eskilstuna. Foto Hanna Gråberg, Eskilstuna

Hermellnska tiden

David Hermelin var född 1823 på Gripenberg i Småland. Han gifte sig 1848 med Hildegard Blüm (f. 1827). År 1854 blev David Hermelin ensam ägare av Åsby och Ekeby. Makarna hade fem barn, som nådde mogen ålder. Dottern Ingeborg gifte sig 1888 med kontraktsprosten i Eskilstuna Lars Albert Sjöholm.

Den gamla huvudbyggnaden vid Åsby härstammar sannolikt från 1700-talet och där finns takmålningar i ett rum, dock sannolikt "påbättrade" under senare tid. David Hermelins broder, konstnären Olof på Österby i Råby-Rekarne, målade 1873 en tavla av denna byggnad med dess flygel. Under 1870-talets senare del uppfördes vid Åsby ett nytt corps de logis i italiensk villastil. Där finns dekorationsmålningar i hallen, utförda av Olof Hermelin 1880.

David Hermelin hade ett tegelbruk i närheten av Hällby. Det var emellertid svåra år för jordbruket och år 1885 sålde David hela godset till sin broder Axel på Gripenberg. Denne var en jorddrott av stora mått. Förutom Gripenberg ägde han bl. a. Renstad och Ulfåsa i Östergötland. För att spara tid vid sina resor mellan gårdarna, iordningställde han en ombonad s. k. sovarvagn, i vilken han kunde ligga under nattliga färder och komma

Åsbys på 1870-talet uppförda huvudbyggnad i "italiensk villastil"

fram någorlunda utvilad till nästa gård tidigt på morgonen. På Åsby placerades sonen Joseph, som skulle sköta jordbruket enligt direktiv från fadern. Ett år klagade emellertid Joseph över att antalet dragare var otillräckligt för att medhinna vårbruket. Några par oxar drevs då längs landsvägen från Renstad vid Tåkern (där det fanns 75 par oxar för gårdens 1.500 tunnland åker).

"Gamlebaron" Axel var en originell herre, som inte helt litade på postverket. En gång när någon viktig affärshandling skulle överlämnas till bröderna David på Åsby och Olof på Österby, skickade han den med en pålitlig karl, som försedd med matsäck fick gå landsvägen från Gripenberg i Småland till adressaterna i norra Södermanland. Självsade mannen: "Ja' gick en gång ett är'nde åt Baron Axel".

David Hermelin dog 1894 i Eskilstuna och är jämte sin maka (d. 1891) och två i späd ålder bortgångna söner begravda på Klosterkyrkogården i Eskilstuna. Där vilar även dottern Ingeborg och hennes make.

Åsby gårdsarkiv, förut på Gripenberg, förvaras nu i Eskilstuna stadsarkiv, omfattande bl. a. huvudböcker förda under åren 1848 - 1895.

Åsbys framtid

År 1923 köptes Åsby av godsägare Anders Johan Westin. Vid dennes bortgång 1934 övergick gården 1934 till sonen agronom Tage Westin. Den omfattar nu en areal av totalt 486 hektar, varav 140 åker, 220 skog och 125 hektar övrig mark.

En stor tillgång är grusåsen, i vilken utvinningen av grus överlåtits till firma: "Åsby grus och betong" mot viss avgift per kubikmeter. Företagets chef, Georg Gustafsson, uppskattar den uttagna mängden grus i detta grustag till cirka 1,5 miljon kubikmeter.

Gården ligger inom Eskilstuna kommun, vars framtidsplaner givetvis sträcker sig även till Åsby. Gravfältet på "Sköldby mo" beräknas bli bevarat som grönområde, även om man gärna skulle vilja utvinna de cirka 3 miljoner kubikmeter grus, som anses ligga därunder. Många olika förslag på markens användning har lagts fram av stadsplanerarna och åter förkastats och det hela beror ju bl. a. på hur mycket mark kommunen en gång kan komma att söka förvärva av Åsby ägor.